

ВЗАЄМОДІЯ ЕКСПЕРТА -БУХГАЛТЕРА ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Анотація. Розглянуто поняття теорії інформаційної взаємодії та значення врахування її положень у ході проведення судово-економічної експертизи. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення взаємодії експерта та правоохоронних органів на всіх стадіях експертного дослідження з метою збільшення його ефективності.

Аннотация. Рассмотрено понятие теории информационного взаимодействия и значение учета ее положений в ходе проведения судебно-экономической экспертизы. Разработаны рекомендации по совершенствованию взаимодействия эксперта и правоохранительных органов на всех стадиях экспертного исследования с целью увеличения его эффективности.

Annotation. The concept of the theory of information interaction and the importance of taking into account its provisions in the course of judicial and economic expertise is researched. Recommendations were given on the improvement of the interaction between experts and law enforcement agencies at all stages of expert research in order to raise its effectiveness.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, експерт, інформаційна взаємодія, правоохоронні органи, процесуальна форма взаємодії, непроцесуальна форма взаємодії.

У сучасних умовах для розвитку держави важливим є забезпечення ефективного функціонування національної економіки. Для цього всі складові даної системи мають працювати налагоджено і забезпечувати її розвиток. Проте останнім часом спостерігається зростання злочинів у сфері економічної діяльності.

Розслідуванням таких злочинів займаються правоохоронні органи, які часто змушені звертатися до спеціалістів у сфері бухгалтерського обліку у зв'язку з тим, що вони не мають достатніх знань. Такими спеціалістами є експерти у сфері судово-економічної експертизи.

Представник правоохоронних органів має сформулювати перелік завдань для вирішення експертом, що викликає ряд проблем. Пов'язано це з тим, що співробітники органів дізнання та суду мають лише загальне уявлення про те, чим займається спеціаліст, а тому можуть сформулювати питання, які мають несуттєвий вплив на справу, що розслідується. Окремим актуальним є дослідження проблеми взаємодії експерта-бухгалтера і слідчого на всіх етапах проведення експертизи, що значно полегшить роботу правоохоронних органів у процесі розкриття господарських правопорушень.

Дослідженнями в сфері судово-економічних експертиз займалися такі вчені, як: Понікаров В. Д., Мумінова-Савіна Г. Г., Швєць В. Є., Білуха М. Т. та ін. [1 – 4]. Проте в їх роботах недостатньо висвітлено питання взаємодії експерта та правоохоронних органів у ході проведення судово-економічної експертизи, що й обумовлює актуальність дослідження.

Метою дослідження є надання рекомендацій щодо вдосконалення взаємодії експерта-бухгалтера та правоохоронних органів у ході проведення судово-економічної експертизи. Об'єктом дослідження є судово-економічна експертиза, яка проводиться за призначення уповноважених органів. Предметом дослідження є взаємодія експерта та правоохоронних органів у ході проведення судово-економічної експертизи.

Взаємодія експерта та представника правоохоронних органів проявляється в інформаційній формі. Слід розглянути її детальніше на основі врахування положень теорії інф взаємодії [5]. Теорія інформаційної взаємодії (інф взаємодія) – теорія, відповідно до якої інформаційна взаємодія різних сфер суспільного життя, класів, соціальних груп, індивідів виступає надзвичайно важливою, специфічною формою соціальної взаємодії [5, с. 16]. Інформаційна взаємодія відсутня в неживій природі і стає можливою тільки на тому рівні розвитку матерії, на якому з'являються кібернетичні системи, не здатні існувати поза виробництва інформації, її передачі та споживання. Сама інформаційна взаємодія має певні просторово-часові характеристики, логіку розвитку і послідовність розгортання. Теорія інформаційної взаємодії отримала розгорнутий виклад в роботах Когана В. З. [5]. Вчений здійснив спробу подолання очевидної "галузевої обмеженості" дослідження даного феномена на основі інтеграції результатів, отриманих засобами філософії, соціології, психології, кібернетики, історії, наукознавства, теорії масової комунікації.

Згідно з положеннями теорії інформаційної взаємодії, учасники будь-якого виду інформаційної взаємодії залежно від їх місця і ролі розглядаються як суб'єкт і об'єкт, що знаходяться один із одним у певних відносинах; суб'єктно-об'єктні відносини виступають реальним механізмом усіх інформаційних процесів у суспільстві. Характер їх визначає успішність протікання цих процесів [5, с. 27]. Отже, для успішного виконання поставлених завдань у випадку необхідності представник уповноважених органів може налагодити ефективну взаємодію з експертом.

Взаємодія експерта з іншими учасниками кримінального процесу відіграє виключно важливу роль у розслідуванні та розкритті злочинів, винесенні рішення судом. Правильна її організація безумовно підвищує ефективність вирішення завдань попереднього слідства та судового провадження. Така взаємодія є узгодженою за цілями і завданнями, силами і засобами діяльності у процесі встановлення істини з кримінальної справи [6, с. 491]. Проте сам термін "взаємодія" не зустрічається в нормах кримінально-процесуального кодексу.

У ході проведення судово-економічних експертиз взаємодія експерта-бухгалтера з представниками уповноважених органів може здійснюватись як у процесуальній, так і в непроцесуальній (організаційній) формах. Процесуальна форма взаємодії – це форма, прямо передбачена нормами кримінально-процесуального закону. Непроцесуальна – регламентована різного роду відомчими актами, або нерегламентована законом та витікає з його змісту та смислу, а також проваджується в силу практики, яка склалася [7].

Проведення судово-економічної експертизи передбачає тісну взаємодію слідчого з експертом-бухгалтером, яка виявляється у тому, що: слідчий контролює дотримання експертом строків проведення експертизи та створює йому необхідні умови для успішного виконання роботи; експерт знайомить слідчого зі своїм планом роботи і вибраною методикою дослідження; додаткові матеріали збираються як за ініціативою слідчого, так і за клопотанням експерта; експерт і слідчий спільно визначають строки проведення етапів експертизи [4, с. 167].

Не вирішеною проблемою залишається те, що консультаційна діяльність експерта-бухгалтера у період, коли кримінальна справа ще не відкрита, законодавчо не передбачається, оскільки Кримінально-процесуальний Кодекс України визначає лише порядок участі спеціалістів у процесі ведення кримінальних справ [8]. Тому слідчому досить часто важко одночасно керувати слідчими діями і правильно здійснювати відбір бухгалтерських документів. Вирішення цієї проблеми може бути забезпечено через залучення спеціаліста-бухгалтера, висновки якого зможуть допомогти слідчому визначитися в необхідності проведення ревізії, її напрямках. Отже, розширення правового поля експертизи із залучення спеціалістів-бухгалтерів на стадіях оперативно-розшукової діяльності та дізнання, а також до порушення кримінальної справи, боротьба з економічною злочинністю стане значно ефективнішою.

Як ікість і повнота поданих матеріалів можуть бути забезпечені шляхом надання органам дізнання і слідства попередніх консультацій з питань, які вимагають спеціальних знань у галузі бухгалтерського обліку. Отже, з метою ефективного розслідування злочинів автор пропонує ознайомлювати експерта-бухгалтера з загальними матеріалами справи та відповідно до рекомендацій, які він надасть, сформулювати перелік питань, вирішення яких буде найбільш ефективним для справи.

Для більш ефективної взаємодії експерта та представника правоохоронних органів автор пропонує, щоб під час проведення експертизи хоча б на початковій стадії слідчий брав участь у дослідженні. Це дозволить у подальшому представнику органів дізнання більш ефективно формулювати питання та збирати необхідний перелік документів.

З метою проведення експертизи і можливості надання висновку експертом, автор рекомендує створити спеціалізовану літературу для оперативних органів, яка б містила перелік документів, які необхідні експертові для дослідження. Зрозуміло, що повний перелік створити неможливо, оскільки кожна справа має свої особливості, проте зазначення найважливіших документів дозволить зекономити час задля повторного звернення на підприємство. Для узагальнення зазначеного, автор пропонує схему інформаційної взаємодії експерта-бухгалтера та слідчого в ході проведення судово-економічної експертизи розрахункових операцій, що зображена на рисунку.

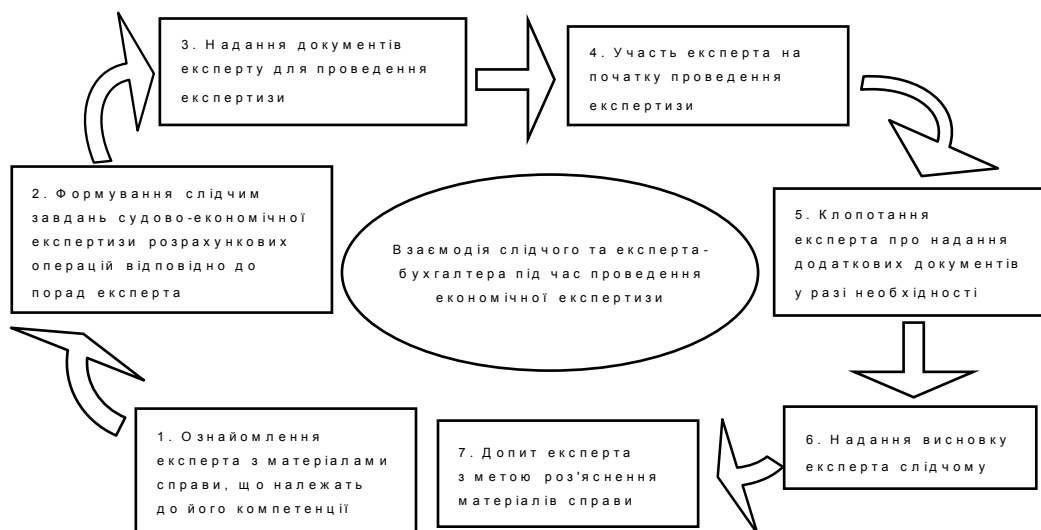

Рис. Взаємодія експерта-бухгалтера та слідчого в ході проведення судово-економічної експертизи розрахункових операцій

Як видно з рисунка, під час взаємодії експерта та бухгалтера вони мають забезпечити обмін інформацією, яка дозволить кожному спеціалісту ефективно виконати свою роботу.

Ураховуючи викладене, можна зробити висновок, що взаємодія слідчого й експерта має місце на всіх стадіях проведення експертизи та у ході розслідування справи і судового провадження. Належна організація взаємодії слідчого з експертом сприяє найбільш швидкому й ефективному досягненню цілей розслідування та прийняття рішення судом.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза: навч. посіб. / В. Д. Понікаров. – Х., 2008. – 232 с. 2. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с. 3. Шведь В. С. Основи бухгалтерського обліку та судово-бухгалтерської експертизи: підручник / В. С. Шведь. – К., 2008. – 240 с. 4. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза: підручник / М. Т. Білуха. – К.: Воля. – 2004. – 656 с. 5. Коган В. З. Основи теорії інформаційного взаємодіяння: філософсько-соціологічні очерки / В. З. Коган. – Новосибірськ: Изд. НГУ, 1991. – 340 с. 6. Криміналістика: учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Коруха и

др. ; под ред. проф. Р. С. Белкина. – М., 1999. – 256 с. 7. Лапта С. П. Взаємодія слідчого з експертом при проведенні судових експертиз [Електронний ресурс] / С. П. Лапта. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>. – Назва з екрану. 8. Кримінально-процесуальний кодекс України 28.12.1996 р. зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05>.